

УДК 378.091.2:37.091.3

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ

Петро Лузан,

*доктор педагогічних наук, професор, головний
науковий співробітник відділу фахової
передвищої освіти Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-8853-9275>
e-mail: petr.luzan@ukr.net*

Олена Тітова,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач
відділу фахової передвищої освіти Інституту
професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-6081-1812>
e-mail: olena.titova2310@gmail.com*

Анотація. У статті визначаються особливості, характерні риси, умови застосування методу проєктів у розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу. Запропоновано структуру технології проєктного навчання, що складається з трьох стадій (запуск проєкту; виконання; захист) та дев'яти етапів, які відображають складники реальної дослідницької діяльності. Зроблено висновок про доцільність організації тренінгових занять для розвитку у викладачів інноваційних знань, умінь, навичок.

Ключові слова: технологія проєктного навчання, викладач, фаховий коледж, освітній процес, проєкт, професійна компетентність.

THE ESSENCE AND MAIN FEATURES OF THE TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF PEDAGOGICAL EMPLOYEES OF VOCATIONAL COLLEGES

Petro Luzan,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Chief Research Fellow of the Department of
Professional Pre-Higher Education of the*

*Institute of Vocational Education
of the NAES of Ukraine*

Olena Titova,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Professional
Pre-Higher Education of the Institute of
Vocational Education of the NAES of Ukraine*

Abstract. The article presents the definition of the features, characteristics, and conditions for applying the project method in the development of college teachers' professional competence. The structure of the project learning technology was proposed. It included three stages (project launch; implementation; defense) and nine steps that reflected the components of real research activities. It was concluded that it was advisable to organize training sessions to develop teachers' innovative knowledge, skills and abilities.

Keywords: project learning technology, teacher, vocational college, educational process, project, professional competence.

У Законах України «Про освіту», «Про професійний розвиток» визначено, що педагогічні працівники, задіяні до освітнього процесу, мають безперервно підвищувати свою майстерність, професійну кваліфікацію, системно опановувати інноваційні методи, форми, засоби навчання. Для цього мають бути залучені механізми та інструментарій формальної, неформальної й інформальної освіти. Мова про те, що сучасна освітня практика повинна системно враховувати як ресурси закладів післядипломної освіти, так і можливості власної методичної служби коледжу та, що не менш важливо, самоосвіти, самовдосконалення педагогічних працівників у їх професійному зростанні. Вкрай важливо при цьому забезпечити певну технологічність підвищення кваліфікації педагогічних працівників, застосування у їхньому професійному й особистісному розвитку таких педагогічних технологій, які орієнтовані на «гарантоване досягнення результатів... на досягнення поставлених цілей», як рекомендують Прокопенко та Євдокимов (1995, с. 11). Натомість повсякчас у наукових працях зустрічаємо вкрай різні, інколи суперечливі положення щодо змісту, сутності, ознак, структури педагогічної технології, а наукове розуміння терміну коливається від «галузі

педагогіки» до «моделі педагогічної діяльності». Справедливо виникають питання: Чому наявна така строкатість розуміння терміну «педагогічна технологія»? Чому десятиліттями не вщухає дискусія про відмінність між методикою і педагогічною технологією? Які основні ознаки педагогічної технології? Чому методика не припускає обов'язкового досягнення мети, а педагогічна технологія гарантує досягнення педагогічних цілей? Ці та інші питання й дискусійні положення актуалізують проблему визначення змісту, сутності та структури педагогічної технології, встановлення найближчої родової та суттєвих видових ознак цього поняття.

Мета дослідження – на основі вивчення особливостей технологічного підходу в освіті конкретизувати зміст, уточнити сутність, структуру педагогічної технології розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів.

На українському науково-педагогічному полі значний внесок в дослідження проблеми технологічності освітнього процесу зробили такі відомі учені, як А. Алексюк, М. Артюшина, А. Ашерев, С. Гончаренко, В. Євдокимов, О. Коваленко, А. Нісімчук, М. Носко, О. Падалка, О. Пехота, І. Прокопенко, Л. Романишина, Г. Романова, Я. Рудик, С. Сисоєва, М. Чепіль, М. Фіцула, Д. Чернілевський, О. Шпак та ін.

Для створення дефініції поняття «педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів» спочатку варто дослідити родове до цього видового поняття – педагогічну технологію. Насамперед зауважимо, що малочисельними є праці, у яких висвітлюються теоретичні основи педагогічної технології. У цьому аспекті ґрунтовною, на нашу думку, є наукова праця (Носко, Гаркуша & Цигура, 2023), у якій автори на основі узагальнення наукових підходів щодо інтерпретації досліджуваного терміну розкривають структуру та зміст поняття «педагогічна технологія». Зацікавлюють висновки авторів про те, що педагогічну технологію варто розглядати в чотирьох вимірах – наукознавчому, процесуально-дієвому, процесуально-описовому та системному. Автори переконують, що педагогічну технологію слід розглядати широко – і як нову галузь педагогіки, і як модель реального освітнього процесу, і як педагогічну систему.

Подібні думки знаходимо у праці Лободи (2023), яка також зупиняється на чотирьох окремих дефініціях педагогічної технології. Одне з перших визначень (можливо, тому досить вузьке, на нашу

думку) дає ЮНЕСКО (ICSU Committee on Science Education, 1974): «це системний метод проєктування, виконання та оцінювання загального процесу навчання та викладання з точки зору конкретних цілей та використання комбінації людських і технічних ресурсів для забезпечення ефективності навчання».

Визнаючи безумовну вагомість для педагогічної науки наявних наукових праць, все ж зауважимо, що проблема визначення змісту, сутності та структури педагогічної технології є недостатньо вивченою і потребує застосування нових підходів щодо її розв'язання. У підтвердження цьому необхідно звернути увагу на головні (родові) ознаки, за допомогою яких учені визначають цей феномен. Наведемо найбільш відомі (обґрунтовані) дефініції. Відтак, педагогічна технологія – це: наука про розвиток, навчання і виховання особистості (Нісімчук, Падалка & Шпак, 2000); педагогічна система, у якій використання засобів навчання підвищує ефективність навчального процесу (Прокопенко & Євдокимов, 1995); нова галузь педагогічного знання; реальний освітній процес, побудований за певною технологією з метою досягнення заздалегідь запланованих цілей; модель (алгоритм, конструкція, стратегія тощо) освітнього процесу, що розроблена відповідно до основних положень технологічного підходу (Носко et al., 2023); процес розробки і реалізації в освітній установі педагогічного проєкту, який відображає певну систему педагогічних поглядів (Сисоєва, 2001); комплексна інтегративна система, що містить упорядкований ряд операцій і дій, що забезпечують педагогічне визначення, змістові, інформаційно-предметні і процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння систематизованих знань, набуття професійних умінь і формування особистих якостей студентів, заданих метою навчання (Чернілевський et al., 2013); алгоритм здійснюваних учителями та учнями спільних дій, що систематично діагностуються і спрямовані на забезпечення відповідності результату визначеній меті (Михайліченко & Рудик, 2016) тощо.

Головним (родовим) поняттям термінів «педагогічна технологія», «технологія навчання», «освітня технологія» та ін. є технологія. У великому тлумачному словнику сучасної української мови (2003, с. 1245) технологія трактується як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь або як сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, проведення різних виробничих операцій. Суть цього поняття зрозуміла навіть тим, хто глибоко не знайомився з

процесами виробництва. Наприклад, фахівці аграрного напрямку знають, що *технологія* вирощування озимої пшениці передбачає певну послідовність операцій (*внесення органічних добрив – оранку – передпосівну культивуацію – сівбу – снігозатримання – підживлення мінеральними добривами – внесення гербіцидів* і т.д. (Лузан, 2021)). Якщо дотриматися агротехнічних вимог до виконання кожної технологічної операції, то можна досягти мети – запланованої урожайності пшениці. Будь-яка науково обґрунтована технологія має низку характерних особливостей. Зокрема, вона передбачає поділ процесу на взаємопов'язані етапи, узгоджене та послідовне виконання дій для досягнення визначеної мети й отримання очікуваних результатів. Важливою умовою ефективності технології є чіткість і однозначність усіх передбачених процедур та операцій. Крім того, вона повинна забезпечувати можливість багаторазового відтворення процесу з отриманням стабільних результатів (Морська, 2008, с. 10).

Отже, технологія – це послідовне виконання заздалегідь спроектованих технологічних операцій з метою гарантованого отримання конкретної продукції (Лузан, 2021). Вперше ідею технологізації навчального процесу виголосив фундатор класно-урочної системи Я. Коменський (1982, с. 53), що прагнув знайти такий «порядок» навчання, який би перетворив школу на «... типографію, де за один день не друкується ціла книга, а щодня друкують одну сторінку...». Проте все ж реальною спробою технологізувати процес оволодіння знаннями і вміннями стало програмоване навчання.

В Україні елементи програмованого навчання почали впроваджувати ще у 1920-х роках, коли науковці Центрального інституту праці розробили науковий підхід до трудової педагогіки, що ґрунтувався на спеціально створених програмах. Відповідно до цих програм, уся робота поділялася на окремі операції, визначався час їх виконання, а також запроваджувався безперервний контроль через механізм зворотного зв'язку. Найбільшого поширення програмоване навчання набуло у 1960-х роках, коли його почали розглядати як інноваційне педагогічне явище, здатне ефективно керувати пізнавальною діяльністю учнів і вирішувати складні дидактичні завдання. Визначають такі основні особливості програмованого навчання (Лузан et al., 2005; Пригодій, 2008):

- навчальний матеріал подається учням невеликими частинами;
- кожна частина (порція) навчального матеріалу супроводжується вказівками або завданнями виконати певні дії,

спрямовані на його засвоєння;

- засвоєння кожної порції навчального матеріалу перевіряється шляхом спеціального контрольного завдання;

- після виконання кожного контрольного завдання учень негайно дізнається, правильно чи неправильно він відповів (зворотній зв'язок);

- залежно від відповіді учня визначається можливість його подальшого просування;

- кожний учень працює самостійно і оволодіває навчальним матеріалом в посильному для нього темпі;

- результати виконання всіх контрольних завдань фіксуються, вони стають відомими як самим учням, так і педагогу;

- педагог організовує навчання, надає допомогу і консультації при утрудненнях учнів, здійснює індивідуальний підхід;

- у навчальному процесі застосовуються специфічні засоби – програмовані навчальні посібники, тренажери, комп'ютери тощо.

Не вдаючись до детальної характеристики цієї педагогічної технології-піонера зазначимо, що завдяки малим крокам і оперативній перевірці засвоєного і добре підготовлені, і непідготовлені учні обов'язково засвоюють навчальний матеріал. Додамо ще один важливий момент: саме вказана технологія стала засадовою теоретичною базою для розроблення методології технологічного підходу у навчанні.

І все ж, не дивлячись на те, що «Сучасна теорія педагогічних технологій ... знаходиться на третьому частково-системному етапі свого розвитку» (Нісімчук et al., 2000, с. 10), дискусія про її суть, структуру, принципи створення та реалізації не вщухає і дотепер. Зокрема, як це показано вище, відсутня єдність думок учених щодо генези і визначення поняття «педагогічна технологія». Відтак, орієнтуючись на вказані вище положення, спробуємо дати явне (експліцитне) (Павлов, 2008) визначення поняття «педагогічна технологія» через найближчий рід і суттєві видові ознаки. Нагадаємо, що у своїх дефініціях учені послуговуються такими «головними родами», як «система», «організація», «нова галузь педагогічного знання», «модель освітнього процесу», «педагогічна діяльність», «сукупність методів», «процес взаємодії» тощо. Не зупиняючись докладно на характеристиці кожної з названих родових ознак, дефінієнсом (визначаючим поняттям) виокремлюємо «організацію освітнього процесу».

Важливо підкреслити, що енциклопедичні словники тлумачить поняття «організація» як «комплекс заходів, зміст яких полягає в координації дій окремих елементів системи» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2003). Щодо освітнього процесу, то йдеться про цілепокладання, діагностику, прогнозування, проєктування, планування, корекцію, здійснення, контроль та аналіз результатів процесу оволодіння здобувачами освіти знаннями, уміннями чи навичками (Енциклопедія освіти, 2008).

Перейдемо до обґрунтування суттєвих видових ознак. Передусім вкрай важливою істотною ознакою педагогічної технології, яку маємо відобразити у визначенні поняття, виділяємо *етапність*, *циклічність освітнього процесу*. Жорстка послідовність певних етапів засвоєння навчального матеріалу (жорсткість у тому, що перейти до вивчення наступного етапу можна лише при засвоєнні попереднього) передбачає конкретне визначення засобів взаємодії учасників освітнього процесу на кожному етапі. Нагадаємо, що саме дозованість навчального матеріалу, покрокове виконання програми є головною особливістю програмованого навчання.

Більшість учених, які вивчають проблему технологічності навчання, однозначно наголошують, що орієнтація навчальних цілей, а разом з ними і всього ходу навчання на *гарантоване досягнення результатів* є провідною рисою педагогічної технології. Крім того, педагогічна технологія має передбачати формулювання цілей через результати навчання, які виражаються в діях здобувача освіти, постійно перевіряються для корекції як методики, так і власне результатів. Мова про те, що для формулювання навчальних завдань рекомендується використовувати слова, які позначають конкретні дії (перерахувати; описати; назвати тощо). Отже, наступною суттєвою ознакою педагогічної технології виділяємо *конкретність навчальних цілей*.

Природно, педагогічна технологія має розроблятися на ідеях відтворюваності: кожен викладач повинен мати можливість її ефективно застосувати. Зважаючи на це, істотною ознакою педагогічної технології є чітко виписані процедурні характеристики, застосування яких гарантує досягнення результатів. Таким чином, з опорою на наукові підходи спочатку треба розробити *проєкт* такої організації навчального процесу, що передбачає «... чітке та неухильне виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку» (Енциклопедія освіти, 2008, с. 907). А якщо розроблено такий

проект, то педагогічну технологію можна тиражувати, переносити в інші умови, відтворювати тощо.

У даному разі доречно зауважити, що сьогодні відсутність чітко виписаних, простих і зрозумілих пересічному педагогу проектів педагогічних технологій призводить до загострення суперечностей між педагогічною теорією і практикою: захищаються дисертації з проблем технологізації навчального процесу, випускаються енциклопедії педагогічних технологій, розробляються їхні класифікації та структурні моделі, але поки-що наукові результати у цій галузі недостатньо «заземляються» в реальному професійно-технічному училищі, фаховому коледжі чи університеті. Вчені повсякчас звинувачують педагогів-практиків у тому, що сьогодні підготовка фахівців здійснюється на засадах застарілих педагогічних концепцій, ідеях «ЗУНівського» чи репродуктивного навчання. Натомість практиків не задовольняє сучасний науково-методичний інструментарій щодо впровадження педагогічних технологій, який, здебільшого, має на меті переконати педагогічний загаль у важливості та доцільності застосування тієї чи іншої технології (найчастіше сьогодні їх називають «інноваційними»), задекларувати педагогічну інновацію. Крім того, науковці детально виписують, якими знаннями, уміннями, здатностями будуть володіти учні/студенти, які якості у них будуть сформовані, якщо застосувати технологію тренінгового (чи ситуативного, контекстного, проектного і т. ін.) навчання, визначають особливості, характерні риси тієї чи іншої технології тощо, але досить узагальнено подають конкретні навчальні процедури. Отже, відтворюваність задекларованих, представлених у дисертаціях чи монографіях педагогічних технологій вкрай низька.

Проте нині спостерігаємо досить несподіваний, на нашу думку, шлях розв'язання наголошеної суперечності: активно проектувати педагогічні технології стали вчителі, майстри виробничого навчання, викладачі професійних і фахових коледжів. У матеріалах всеукраїнських науково-практичних конференцій, мережі Інтернет можна зустріти зразки проектів різноманітних технологій оволодіння студентами предметами природничо-математичної, суспільно-гуманітарної, загально-професійної, професійно-теоретичної підготовки. Не коментуючи якісну складову цих проектів, варто сприйняти «технологічну» активність педагогів-практиків як суттєве зрушення в діяльності закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти.

Крім того, варто додати, що досягнення навчальних результатів насамперед залежить не тільки від якості дидактичного проєкту, деталізації навчальних завдань, оперативного зворотного зв'язку чи технічних засобів навчання, а й від майстерності викладача створювати особистісно-розвивальні ситуації. У підтвердження цьому нагадаємо, що освітній процес – це педагогічна взаємодія викладачів і студентів, спрямована на досягнення поставлених цілей. Педагогічна взаємодія своєрідна: її зміст та способи визначаються завданнями навчання, виховання і розвитку особистості здобувачів освіти. Безперечно, вказану позицію також маємо врахувати у визначенні досліджуваної категорії.

Якщо проаналізувати вказані провідні ознаки педагогічної технології з позиції системного підходу, то варто погодитися з тими ученими, які вбачають у ній систему. Нагадаємо, що поняття про систему ґрунтується на трьох положеннях (Тітова et al., 2023):

- 1) система утворюється сукупністю (множиною) елементів, що мають зв'язки між собою;
- 2) ця сукупність утворює єдине ціле, тобто видалення одного з елементів сукупності порушить властивість цілісності;
- 3) утворене сукупністю елементів єдине ціле має певну мету або призначення, властиве для всієї сукупності елементів, а не для якоїсь комбінації з них.

Слід вказати, що педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів як поняття «вбирає» в себе усі перераховані суттєві видові ознаки. Але, крім того, у розвитку професійної компетентності педагогічних працівників така організація освітнього процесу є конструктом, що поєднує можливості формальної, неформальної, інформальної освіти у єдину систему підвищення кваліфікації (Тітова et al., 2023), а тому це положення виокремлюємо суттєвою видовою ознакою досліджуваного поняття.

Таким чином, з наведених вище міркувань маємо уточнити сутність поняття «педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів» в таких аспектах:

- педагогічна технологія – це особлива організація освітнього процесу;
- за технологічного підходу освітній процес має бути чітко спрямованим на досягнення поставлених цілей;
- для впровадження педагогічної технології маємо заздалегідь,

на науковій основі розробити проєкт;

– проєкт має відобразити педагогічну технологію як систему з детально виписаними складовими, етапами, процедурами тощо;

– маємо врахувати, що гарантоване досягнення результатів навчання можемо досягти за умови поєднання механізмів формальної, неформальної й інформальної освіти в єдину систему.

Дефініцію досліджуваного поняття уточнюємо у такий спосіб: педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів – це *цілеспрямована організація освітнього процесу, яка відображає науково обґрунтований проєкт логічно структурованої педагогічної системи для гарантованого досягнення запланованих результатів навчання, виховання та розвитку особистості в системі формальної, неформальної та інформальної освіти.*

Перспективи подальших наукових пошуків будуть присвячені розробленню проєктів інноваційних педагогічних технологій.

Список посилань

Прокопенко, І. Ф., & Євдокимов, В. І. (1995). *Педагогічна технологія*. Основа.

Носко, М. О., Гаркуша, С. В., & Цигура, Г. О. (2023). Педагогічні технології: поняття, структура та зміст. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*, 8(164), 3–11.

Лобода, О. (2023). Теоретичні аспекти використання педагогічних технологій у початковій школі. *Матеріали конференції МЦНД*, (12.05.2023; Чернігів, Україна), 174–176. <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/565>.

ICSU Committee on Science Education. (1974). *New trends in the utilization of educational technology for science education*. UNESCO.

Сисоєва, С. О. (2001). Сучасні підходи до визначення педагогічних технологій. In С. О. Сисоєва (Ред.), *Педагогічні технології у неперервній освіті: монографія* (с. 12–53). Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Чернілевський, Д. В., Джеджула, О. М., & Гунько, Н. А. (2013). *Педагогічна технологія навчання технічних дисциплін: Підручник*. Вінниця.

Михайліченко, М. В., & Рудик, Я. М. (2016). *Освітні технології: навчальний посібник*. ЦП «КОМПРИНТ».

Пригодій, М. А. (2008). Вплив технічних задач на активізацію пізнавальної діяльності учнів під час профільного навчання. *Молодь і ринок*, 6(41), 68–71.

Великий тлумачний словник сучасної української мови (2003). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. ВТФ «Перун».

— 00 —

УДК 337:37.091.313

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ

Ірина Мося,
кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник відділу фахової
передвищої освіти Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-7641-3352>
e-mail: mosyaira@ukr.net

Анотація. У статті визначаються особливості, характерні риси, умови застосування методу проєктів у розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу. Запропоновано структуру технології проєктного навчання, що складається з трьох стадій (запуск проєкту; виконання; захист) та дев'яти етапів, які відображають складники реальної дослідницької діяльності. Зроблено висновок про доцільність організації тренінгових занять для розвитку у викладачів інноваційних знань, умінь, навичок.